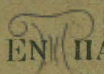

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Κ. ΠΑΥΛΑΤΟΥ

Ν. Α. ΜΟΥΣΟΥΡΗΣ

Η ΑΛΗΘΗΣ ΙΘΑΚΗ
ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

Τύποις Ησακίου Π. Εὐμορφοπούλου

1901

Η ΑΛΗΘΗΣ ΙΘΑΚΗ ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

Τοῦ 19ου αἰῶνος ἐκπνέοντος ἐπέπρωτο νὰ τεθῇ πάλιν ἐπὶ τοῦ τάπητος ζήτημα ἀρχαιολογικὸν ἐκκρεμές ἀπ' αἰῶνων, ζήτημα, ἐφ' οὗ μεγάλη φιλολογία κατελείφθη ἡμῖν ἀπὸ τῶν παρελθόντων αἰῶνων, νὰ συζητηθῇ πάλιν καὶ ν' ἀπασχολήσῃ τοὺς ἀρχαιολόγους τὸ ζήτημα τῆς Ὀμηρικῆς Ἰθάκης, τῆς μικρᾶς ἐκείνης Ἰονίου νήσου, ἣν ἡ ὑψιπετής Μοῦσα τοῦ μεγίστου τῶν ποιητῶν ὀπηθανάτισεν ἐν τῷ ἀθανάτῳ αὐτῆς ἀριστουργήματι, ἐναποθέσασα ἐπ' αὐτῆς τὴν πολύτιμον τῆς δόξης σφραγίδα, τῆς νήσου, ἣν τοσοῦτοι αἰῶνες ἐσεβάσθησαν ὡς γενέτειραν καὶ τροφὸν τοῦ πολυμηχάνου τῆς Ὀδυσσεϊας ἥρωος, ἣτις ἐχρησίμευσεν ὡς βωμὸς λατρείας εἰς τοὺς λατρὰς τῶν προϊστορικῶν ἀναμνήσεων, οἱ ὅποιοι μετὰ σεβασμοῦ καὶ συγκινήσεως κατὰ λεγεῶνας ἐκ πάσης γῆς συνέρρεον πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ θείου αὐτῆς ἐδάφους.

Ἐπέπρωτο ν' ἀμφισβητηθῇ ἡ ταυτότης τῆς νῦν Ἰθάκης πρὸς τὴν Ὀμηρικὴν θεωρίαν δὲ ζητοῦσαι ν' ἀνατρέψωσι τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς παραδόσεις τοσοῦτων αἰῶνων νὰ ἔλθωσιν εἰς φῶς, ἐπέπρωτο ν' ἀντιστῶμεν ἀπὸ τοῦ στόματος Γερμανοῦ ἀρχαιολόγου ὅτι ἡ μικρὰ Ἰθάκη νοσφισθεῖσα ἐν τῇ ἀρχαιότητι τὸ ὄνομα τῆς Ἰθάκης τοῦ Ὀμήρου διέλαθε διατηρήσασα τοῦτο καὶ καρπωθεῖσα τὴν δοξαν διὰ μέσου τῶν αἰῶνων!

Συνεπληρώθη ἤδη ἔτος, ἐφ' οὗ τοῦ τυφλοῦ ἀοιδοῦ λάτρης ὁ Ὁλλανδὸς κ. Γκαϊκωπ ἀπεφάσιζε νὰ ἐπισκεθῇ τὴν νῆσον, τὴν πλήρη τῶν προκλασικῶν ἀναμνήσεων καὶ τῶν συγκινητικῶν σκηνῶν, τὰς ὁποίας ἡ θεία Μοῦσα τοῦ μεγάλου τυφλοῦ ἐψάλλεν ἐν ἀπαρμύλλοις στροφαῖς· ἔτος δ' ὡσαύτως συνεπληρώθη, ἐφ' ἣς ἡμέρας ἡ σκαπάνη τοῦ Dörpfeld ἀνελάμβανε νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὰ ὄμματα τοῦ ἀγωνιῶντος ἐν τῇ ἱερᾷ προσδοκίᾳ φίλου τοῦ Ὀμήρου Ὁλλανδοῦ τὸ ἀνάκτορον τοῦ πολυμήτιο; Ὀδυσσεῆος.

Πλὴν τοῦ φιλέλληνος καὶ φιλαρχίου Schliemann ὅστις ὑπὸ θείου ἐμπορούμενος ζήλου, ὅπως ἀνακαλύψῃ τι διαφωτίζον τὰ τῆς Ὀμηρικῆς γεωγραφίας, ἦλθεν εἰς Ἰθάκην καὶ ἐνήργησεν ἀνασκαφὰς ἐπὶ τοῦ νοτίου μέρους τῆς νήσου, ὅπου ἡ παράδοσις τοποθετεῖ τὸ Ὀμηρικὸν ἄστυ, αἵτινες ὅμως ἀνασκαφαὶ μὴ συνεχισθεῖσαι καὶ μὴ γενόμεναι συστηματικῶς δὲν ἔφερον τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα, πλὴν δὲ καὶ τοῦ Ἀγγλοῦ Guitera, τοῦ ἀνασκάψαντος ἐν ἔτεσι 1811—14 τὸ πολυάνδριον τῆς ἀρχαίας Ἰθάκης καὶ ἀνακαλύψαντος πλεῖσθ' ὅσα πλούσια εὐρήματα, τὰ ὅποια ὅμως ἀρχαιοκαπηλικῶς ὡς ὁ αὐτὸς Γουιτέρας ἀφελέστατα ὁμολογεῖ (δρα: Guitera, Notice sur les fouilles faites dans l'île d'Ithaque ἐν τῷ 2^ο τοῦ Bulletin des sciences historiques Paris) ἠφάνισθον καὶ διὰ τὴν ἐπιστήμην ἀπώλοντο—πλὴν, λέγω, τῶν

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΜΕΣΟΥΡΙΟΥ

δύο τούτων, ὧν ὁ μὲν πρῶτος ἐνεπνέετο ὑπὸ ἀκράτου καὶ ἀγνοῦ πρὸς τὴν ἀρχαιολογίαν ἐνθουσιασμοῦ, ὁ δὲ δεύτερος χάριν συμφέροντος ὕλικου διέπραξε τὴν ἱεροσυλίαν ταύτην, οὐδεὶς ἄλλος ἐνηργησέ ποτε ἐπὶ τῆς Ἰθάκης ἀνασκαφῆς, ἵνα πιστοποιηθῇ καὶ διὰ τούτων ἡ ταυτότης τῆς νῦν Ἰθάκης πρὸς τὴν Ὀμηρικὴν καὶ λυθῇ ὀριστικῶς τὸ ζήτημα τοῦτο. Διὰ τοῦτο λίαν εὐχαρίστως ἡκούσθη παρὰ τῶν Ἰθακησίων καὶ παρὰ παντὸς ἐνδιαφερομένου διὰ τὴν ἀρχαιολογίαν ἢ εἰς Ἰθάκην μεταβάσις τοῦ κ. Δαίρπελδ, διότι πάντες ἐπίστευον ὅτι ὁ Γερμανὸς ἀρχαιολόγος, ὁ συνδέσας τὸ ὄνομα αὐτοῦ πρὸς τόσας ἄλλας ἀξιολόγους ἐρεῦνας, καὶ ἀνακαλύψεις ἀρχαιολογικάς, θὰ ἔλυνεν ἐπὶ τέλους καὶ τὸ ἄλυτον τῆς Ὀμηρικῆς Γεωγραφίας ζήτημα.

Δυστυχῶς ἡ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῆς Ὀδυσσεΐας σχηματισθεῖσα ἐκ των προτέρων πεποιθήσις εἰς τὸν κ. Dörpfeld ὅτι ἡ νῦν Ἰθάκη πόρρω ἀπέχει τῆς πραγματικῆς, ἡ Λευκάς δὲ τοῦναντίον φαίνεται ἀνταποκρινομένη πρὸς τὴν Ὀμηρικὴν περιγραφὴν, ἐγένετο αἰτία ὥστε ὁ κ. Δαίρπελδ μετὰ ὀλιγοήμερον ἐν τῇ Ἰθάκῃ διαμονὴν καὶ ἀναξίας λόγου ἀνασκαφῆς νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς Ἀθήνας, θεωρῶν ἄσκοπον τὴν περαιτέρω ἐξακολούθησιν ἀνασκαφῶν ἐν Ἰθάκῃ, ἐν δὲ τῇ πρὸς τὸ ἀρχαιολογικὸν Γερμανικὸν Ἰνστιτούτον ἀνακοινώσῃ αὐτοῦ νὰ ὑποβάλλῃ ὡς συμπέρασμα τῶν ἐρευνῶν του πράγματις μεγίστην εἰς τὸν ἀρχαιολογικὸν κόσμον ἐμποιήσαντα κατάπληξιν.

Οὕτω κατὰ τὰς ιδέας τοῦ κ. Dörpfeld Ἰθάκη τοῦ Ὀμήρου εἶνε ἡ νῦν καλουμένη Λευκάς, ἡ σημερινὴ Ἰθάκη εἶνε ἡ τῆς Ὀδυσσεΐας Σάμη, ἡ δὲ Κεφαλληνία τὸ Ὀμηρικὸν Δουλίχιον.

Τὰς ιδέας του ταύτας ἀνέπτυξεν ὁ κ. Δαίρπελδ καὶ ἐν διαλέξει, ἣν κατὰ τὸν παρελθόντα Ἰανουάριον ἐποίησατο ἐν τῷ ἐν Ἀθῆναις φιλολογικῷ Συλλόγῳ «Παρνασσῶ».

Ἄς ἴδωμεν κατὰ πόσον τὰ ἐπιχειρήματα, ἐφ' ὧν ἐρείδεται ἡ θεωρία αὕτη, ἔχουσιν ὡς βάσιν τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ κατὰ πόσον συμφωνοῦσι πρὸς τὸν Ὀμηρον καὶ τὰς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων συγγραφέων μαρτυρίας.

* *

Τὸ πρῶτιστον τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ κ. Δαίρπελδ εἶνε φυσικῶτατα τὸ πασίγνωστον πλέον ἐκεῖνο χωρίον τῆς Ὀδυσσεΐας, ἡ πέτρα ἐκεῖνη τοῦ σκανδάλου, ἡ χρησιμεύσασα ὡς τὸ σπουδαιότερον ἐπιχείρημα εἰς τοὺς ἀρχαιολόγους πάσης ἐποχῆς τοὺς ἀρνούμενους τὴν ταυτότητα τῆς νῦν καὶ τῆς Ὀμηρικῆς Ἰθάκης, τὸ χωρίον ἐκεῖνο, ἐν ᾧ περιγράφεται ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς Ἰθάκης.

Ὁ Ὀδυσσεὺς γνωρίζων ἑαυτὸν τῷ Ἀλκινόῳ βασιλεῖ τῶν Φαιάκων, λέγει πόθεν κατάγεται καὶ περιγράφει ὡς ἐξῆς τὴν πατρίδα αὐτοῦ:

«Ναιετάω δ' Ἰθάκην εὐδμήλον ἐν δ' ἄρος αὐτῇ
Νῆοιτον εἰνοσίφυλλον ἀριπρεπὲς ἀμφὶ δὲ νῆσοι
πολλὰι ναιετάουσι μάλα σχεδὸν ἀλλήλοισιν,
Δουλίχιόν τε Σάμην τε καὶ ὑλῆεσσα Ζακύνθος»

αὐτὴ δὲ χθαμαλὴ πανυπερτάτῃ εἶναι ἀλλ' κεῖται
πρὸς Ἰόφον. αἱ δὲ τ' ἀνευθε ποδὲς ἡῶα τ' ἡελιόν τε.» (1)

Ὡς ἐκ τοῦ χωρίου τούτου καταφαίνεται, ὁ ποιητὴς ποιεῖται μνείαν τριῶν νήσων, τοῦ Δουλίου, τῆς Σάμης καὶ τῆς Ζακύνθου κειμένων πέραξ τῆς Ἰθάκης· ἐκ τούτου καὶ μόνον δύναται τις ἀσφαλῶς ν' ἀποφανθῇ, ὅτι εἶνε παντάπασιν ἀδύνατον νὰ λέγωνται ταῦτα περὶ τῆς νῦν Λευκάδος, πέραξ τῆς ὁποίας οὐδὲμία ὑπάρχει νῆσος. Οἱ ὑπέρμαχοι τῆς θεωρίας τοῦ κ. Δαίρπελδ καταρροῦντες δόξον σπουδαία εἶνε ἡ τοποθέτησις τῶν λέξεων ἐν τῷ ἀνωτέρῳ χωρίῳ ἰδίᾳ δὲ τῆς ἀμφί, προσπαθοῦσιν ἐν τῇ βεβιασμένῃ, ἣν εἰς τὸ χωρίον διδούσιν ἐρμηνείᾳ (ἴδε περιοδικὸν Ἀρμονίαν, Τον τεύχος Ἰουλίου 1900) ν' ἀποδώσωσιν εἰς τὸ, ἀμφί, τὴν σημασίαν τοῦ, πλησίον, τὸ ὅποιον ὅμως ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται, διότι ὁ ἐπόμενος στίχος, αἱ δὲ τ' ἀνευθε πρὸς ἡῶα τ' ἡελιόν τε εἰς ὅλους ἐναντίον ἄγει συμπέρασμα.

Πῶς εἶνε δυνατόν, ἂν οὐ αἱ νῆσοι κεῖνται πλησίον τῆς Ἰθάκης, μετὰ ταῦτα νὰ προστίθεται ὅτι κεῖνται μακρὰν (ἀνευθε);

Πῶς συμβιβάζονται τὸ πλησίον καὶ τὸ μακρὰν; Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξῆς χωρίον ἡδύνατό τις νὰ ἐπικαλεσθῇ, ἵνα ἀποδείξῃ ὅτι διὰ τοῦ ἀμφί δηλοῦται τὸ πέραξ καὶ ὅτι ὁ Ὀμηρος εἶχε πᾶντοτε ὑπ' ὀφει τοῦ νήσον περιτοχιζομένην ὑφ' ἐτέρων. Ἐν τῷ Β' τῆς Ὀδυσσ. στίχ. 65 ὁμιλῶν ὁ Τηλέμαχος περὶ τῶν ἀτασθαλιῶν τῶν μνηστήρων καὶ ἐν τῇ δικαίᾳ αὐτοῦ κατ' αὐτῶν ἀγανακτήσῃ ἐκφράζων παράπονα καὶ ἐκτοξεύων ὕβρεις λέγει πρὸς τοὺς ἄλλους.

«ἄλλους τ' αἰδέσθηντε περικτίονας ἀνθρώπους,
οἳ περιναιετάουσι.

Ἡ πασιδὴλος σημασία τῆς περὶ ἐν ἀμφοτέραις ταῖς λέξεσι περικτίονες καὶ περιναιετάουσι οὐδὲν ἄλλο ἐπιτρέπει νὰ νοήσωμεν ἢ τὸ πέραξ· ἄρα πέραξ τῆς Ἰθάκης ἦσαν ἄνθρωποι, περικοί· καὶ τὸ τοιοῦτον ἄριστα συμφωνεῖ πρὸς τὴν σημερινὴν Ἰθάκην, οὐδαμῶς δὲ πρὸς τὴν Λευκάδα.

Δὲν εἶνε ὅμως τοῦτο μόνον ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος πολυθρῦλῳ χωρίῳ, τὸ ὅποιον ἀποδεικνύει ἀβάσιμον τὴν θεωρίαν ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν δύο νήσων, τοῦ Δουλίου καὶ τῆς Σάμης ἐσφαλμένη ὑπὸ τοῦ κ. Dörpfeld τοποθέτησις.

Ἡ καθ' Ὀμηρον παιπαλόεσσα Σάμος οὐδεμίᾳ ἄλλῃ ἐκ τῶν νήσων δύναται νὰ εἶνε ἐκτὸς τῆς Κεφαλληνίας, ἰδίᾳ δὲ πρέπει ν' ἀποδοθῇ τὸ ὄνομα εἰς τὸν ὄρεινόν τῆς νήσου κορμὸν, τὸ ἀνατολικὸν τούτέστι μέρος, εἰς τὸ ὅποιον διετηρήθη καὶ ἡ ὁμώνυμος πόλις, ἀλλὰ τὸ Ὀμηρικὸν Δουλίχιον;

Οἱ ἀρχαιότεροι τῶν γνωστῶν ἡμῖν ἐρμηνευτῶν, ὁ Ἑλλάνικος, Ἀνδρων, Φερεκύδης, θεωροῦσι τὴν Παλικὴν χερσόνησον ὡς τὸ Δουλίχιον τοῦ Ὀμήρου, ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς αὐτοπαρξίας τῆς χερσονήσου ταύτης. Ὁ Στράβων λέγει:

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

(1) Ὀδυσ. Ι 21 κ. ἑ.

« Παλεῖς Δουλίχιον ὑφ' Ὀμήρου λέγονται, ὡς γράφει Φερεκύδης ». (1)

Ὁ Ἡσύχιος ἀναφέρει Δουλίχιον, πόλιν Κεφαλληνίας.

Ὁ δὲ Πausανίας ἐν τῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα περιηγήσει αὐτοῦ, ἀναφέρει ὅτι εἶδεν ἐν Ἀλτοῖς τῆς Ὀλυμπίας ἀνδριάντα τοῦ Τιμοπόλεως Ἐλείου, ὃν ἀνήγειρον πρὸς τιμὴν αὐτοῦ οἱ Παλεῖς, **ποτὲ Δουλίχιοι**. (2)

Τὴν γνώμην ταύτην κρατύνει τὰ μέγιστα τὸ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι γεωγράφοι ἐθεώρουν τὸν ἰσθμὸν τὸν συνδέοντα τὴν Παλικὴν χερσόνησον πρὸς τὸ λοιπὸν μέρος τῆς Κεφαλληνίας στενωτέρον ἢ ὅσον πράγματι εἶνε, ἐπίστευον δὲ ὅτι ἐνίοτε τὰ κύματα τῆς θαλάσσης ὑπερέκλυζον ὅλως αὐτὸν καθιστώντα τὴν Παλικὴν νῆσον, ὡς καὶ ὁ Στράβων ἀναφέρει :

« Καθ' ὃ δὲ στενωτάτη ἐστὶν ἡ νῆσος ταπεινὸν ἰσθμὸν ποιεῖ, ὥσθ' ὑπερέκλυσσθαι πολλάκις ἐκ θαλάττης εἰς θάλατταν ». (3)

Ὁ Στράβων ὁμῶς ἀπορρίπτων τὰς ιδέας τῶν γεωγράφων καὶ ἱστορικῶν, ὧν ἀνωτέρω ἐμνήσθημεν, ἐπιμένει ὅτι τὸ Δουλίχιον ἦτο μία τῶν Ἐχινάδων στηριζόμενος πρὸ πάντων εἰς τὸ χωρίον ἐκεῖνο τῆς Ἰλιάδος, ἐν ᾧ συγκαταριθμεῖται τὸ Δουλίχιον μετὰ τῶν Ἐχινάδων ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν νεῶν :

« Οἱ δ' ἐκ Δουλιχίου Ἐχινάων θ' ἱεράων νήσων, αἱ ναίουσι πέτρην ἁλὸς Ἥλιδος ἅντα ». (4)

Ὁ κατάλογος ὁμῶς οὗτος τῶν νεῶν ἀποδεικνύεται σήμερον ὅτι εἶνε μεταγενεστέρα προσθήκη, ἡ δ' ἐπιμονὴ τοῦ Στράβωνος δὲν φαίνεται δικαία

Ἐκτὸς τούτου τὸ Δουλίχιον περιγράφεται ὡς **πολύπυρον καὶ ποιῆεν**· μνηστῆρες δὲ πεντήκοντα δύο ἦλθον ἐξ αὐτοῦ εἰς Ἰθάκην διὰ τὴν Πηνελόπην. Τῶν Ἐχινάδων οὐδεμία ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἀνωτέρω περιγραφὴν. Ἴσως ὁ Στράβων ἠπατήθη καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος, ὅπερ—ὡς γράφει— ἔφερον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του μία τῶν Ἐχινάδων, καλουμένη **Δολίχα**· τὸ τοιοῦτον ὁμῶς ἐπὶ τοῦ προκειμένου οὐδεμίαν ἔχει σπουδαιότητα· μήπως καὶ κατὰ τὰ ἀνατολικὰ παράλια τῆς Ἐρίσου ἐν Κεφαλληνίᾳ δὲν καλεῖται λιμὴν τις ἐτι καὶ νῦν Δολίχα; Ἄν ἄλλως τε τὸ Δουλίχιον ἦτο μία τῶν Ἐχινάδων δὲν θ' ἀνέφερον αὐτὴν ὁ Ὀμηρὸς περιγράφων τὸ δρομολόγιον, ὅπερ ἠκολούθησεν ὁ Τηλέμαχος ἐπιστρέφων ἐκ Πύλου καὶ κατευθυνόμενος εἰς Ἰθάκην, ἀφοῦ ῥητῶς λέγει ὅτι παρέπλευσε τὰς Ἐχινάδας; (5)

Πιθανὸν λοιπὸν φαίνεται ὅτι ἡ γνώμη τῶν ἀρχαίων γεωγράφων καὶ ἱστορικῶν ὅτι Δουλίχιον ἦτο ἡ Παλικὴ χερσόνησος, ἦν παρα-

δέχονται καὶ οἱ περισσότεροι τῶν νεωτέρων ἀρχαιολόγων καὶ σχολιαστῶν τοῦ Ὀμήρου, εἶνε ἡ ὀρθότερα.

Ἐὰν ἡ μαρτυρία τοῦ Στράβωνος, ὅτι πολλάκις ὁ ἰσθμὸς ὑπερέκλυσσεται, εἶνε ἀληθής, τότε ἡ ἀνωτέρω ὑπόθεσις τὰ μέγιστα κρατύνεται. Ἀλλὰ καὶ ἂν δὲν εἶνε ἀληθής, δυνάμεθα πάλιν κάλλιστα νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ὁ Ὀμηρὸς τὴν Κεφαλληνίαν ἐφαντάσθη διηρημένην εἰς δύο μέρη, ὧν τὸ ἀνατολικώτερον καὶ πρὸς τὴν Ἰθάκην ἐστραμμένον ὠνόμασε **Σάμην**, τὸ δὲ δυτικώτερον **Δουλίχιον**.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπόθεσις τοῦ Στράβωνος, ἦν παραδέχονται καὶ εὐάριθμοι τινες ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι, δὲν εἶνε καὶ καθ' ὁλοκληρίαν ἀπορρίψιμος. Πολλοὶ ἐκ τῶν ἀρχαίων γεωγράφων καὶ ἱστορικῶν, Στράβων (1), Ἡρόδοτος (2), Θουκυδίδης (3), Πausανίας (4), Πλίνιος (5), ἀναφέρουσιν ὅτι πολλαὶ νῆσοι κείμεναι περὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀχελϋοῦ διὰ τῶν προσχώσεων αὐτοῦ ἐξηπειρώθησαν. Τίς οἶδε μήπως ἐκεῖτο ἐκεῖ μεγάλη τις νῆσος ὑποστᾶσα κατὰ τοὺς μετὰ τὸν Ὀμηρον χρόνους τὴν τύχην ταύτην;

Ὅπως δὲ ἦποτε εἴτε τὴν πρώτην ὑπόθεσιν παραδεχθῶμεν, ἥτις εἶνε κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν καὶ δι' οὗς λόγους ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν, ἢ πιθανώτερα, εἴτε τὴν δευτέραν, τὴν τοῦ Στράβωνος, ἐξηγεῖται κάλλιστα ἡ ὑπαρξὶς τῶν τριῶν νήσων, Δουλιχίου, Σάμης καὶ Ζακύνθου περὶ τῆς νῦν Ἰθάκης κειμένων.

Καὶ τὸ ἐπόμενον ὁμῶς, τὸ ὅτι μεταξὺ Ἰθάκης καὶ Σάμης ἀναφέρεται πορθμὸς, ἐν ᾧ οἱ μνηστῆρες ἐνήδρευον τὸν ἐκ τῆς Πύλου ἐπανερχόμενον Τηλέμαχον, συνηγορεῖ τὰ μέγιστα ὑπὲρ τῆς αὐτότητος τῆς νήσου καὶ παραδοχῆς ὡς Σάμης τῆς νῦν Κεφαλληνίας.

« Ἀλλ' ἄγε μοι δότε νῆα θεὸν καὶ εἵκοσ' ἑταίρους, ὄφρα μιν αὐτὸν ἰόντα λοχίσσομαι ἠδὲ φυλάξω ἐν πορθμῷ Ἰθάκης τε Σαμοῖο τε παιπαλοέσσης » (6).

Καὶ ἐν Ο 29

« Μνηστῆρων σ' ἐπιτηδὲς ἀριστῆες λοχόωσιν ἐν πορθμῷ Ἰθάκης τε Σαμοῖο τε παιπαλοέσσης.

Τῷ ὄντι ὁ τοιοῦτος πορθμὸς ὑπάρχει μεταξὺ τῶν σημερινῶν νήσων Κεφαλληνίας καὶ Ἰθάκης, ἱκανῆς μάλιστα ἐκτάσεως, μεταξὺ ὁμῶς Λευκάδος καὶ Ἰθάκης, εἶνε δυνατόν νὰ παραδεχθῶμεν ὡς πορθμὸν τὸ μεσολαβοῦν ἐκεῖνο τῆς θαλάσσης διάστημα;

Ἄξια προσέτι μνείας καὶ ἡ ἐν τῇ Αἰνείαδι ὑπὸ τοῦ Λατίνου ποιητοῦ Οὐίργιλίου γραφικωτάτη περιγραφή τῶν τόπων. Ὁ Αἰνείας ἐν τῇ πρὸς τὴν βασιλίσαν τῆς Καρχηδόνας Διδῶ ἀφηγήσει τῶν περιπλανησέων του ὡς ἐξῆς περιγράφει τὴν σειρὰν τῶν νήσων, καθ' ἣν αὐταὶ ἐνεφανίσθησαν αὐτῷ ἐκ Στροφάδων πλέοντι:

(1) Στράβ. I σελ. 345.

(2) Ἡρόδοτος II σελ. 10.

(3) Θουκυδίδης B' 102.

(4) Πausαν. Ἀρχαῖοι. ΚΑ.

(5) Πλίνιος Nat. Hist. Δ' 2.

(6) Ὀδυσσ. Δ. 669 κ. ἐξ.

1 Στράβ. X 2, 14.

(2) Πausαν. Ἑλλης B, κεφ. 15.

(3) Στράβ. X, 2, 14.

(4) Ἰλιάδ. B, 625.

(5) Ὀδυσσ. O 299.

«Jam medio apparet fluctu nemorosa Zacynthus,
Dulichiumque, Sameque et Neritos ardua saxis,
Effugimus scopulos Ithacae, Laertia regna
Et terram altricem saevi execramur Ulyssis,
Mox et Leucatae nimbose cacumina montis (1).

Οἱ δύο δ' ἐπόμενοι στίχοι τοῦ χωρίου:

«Αὐτὴ δὲ χθαμαλὴ πανυπερτάτῃ εἰν ἄλλι κεῖται
πρὸς ζόφον, αἱ δὲ τ' ἀνευθε πρὸς ἠὼς τ' ἡέλιόν τε.

πολλὰς παρέσχον δυσκολίας εἰς ὅλους τοὺς σχολιαστὰς, ἀρχαίους τε καὶ νεωτέρους. Ὁ Στράβων (I, 2) συζητεῖ τὸ χωρίον, ἡ δὲ ἐξήγησις του εἶναι ὑπὲρ πάσας τὰς ἄλλας ἱκανοποιητικὴ.

Καὶ διὰ μὲν τοῦ **χθαμαλῆ**, ὁ ποιητὴς ἠθέλησε νὰ δηλώσῃ οὐχὶ ὅτι εἶναι πλησίον τῆς ξηρᾶς, ἀλλὰ πόσον ἡ Ἰθάκη κεῖται **κάτωθεν**, ὡς εἶναι, τῶν γειτόνων ὁρέων τῆς Κεφαλληνίας καὶ Ἀκαρνανίας, κρίνας αὐτὴν ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν, ἣν ἔσχε πόρρωθεν ἰδὼν ἐξ ὑψηλῆς τοποθεσίας, ὅπως καὶ ἐκ τοῦ ἐπομένου χωρίου δηλοῦται (2)

εἶδον γὰρ σκοπιῇν ἐς παιπαλόεσσαν ἀνελθὼν
νῆσον, τὴν περὶ πόντος ἀπείριτος ἐστεφάνωται
αὐτὴ δὲ χθαμαλὴ κεῖται. (3)

Διὰ δὲ τοῦ **πανυπερτάτῃ** δὲν θέλει νὰ δηλώσῃ ἀπλῶς, ὡς ὁ κ. Δαίρπελδ παραδέχεται, ὅτι εἶναι **πανυστάτῃ**, πασῶν τελευταία δηλαδή, διότι τοῦτο ἀντίκειται εἰς τὸ **ἀμφὶ δὲ νῆσοι πολυλαὶ ναυετάουσι**, καθ' ὅσον δὲν εἶναι δυνατόν νῆσος **ἐσχάτῃ** νὰ ἔχῃ **πέριξ** αὐτῆς ἄλλας, ἀλλ' ὅτι εἶναι **πανυπερτάτῃ** πρὸς **ζόφον**, ὑπὲρ πάσας δηλαδή πρὸς **ἄρκτον** ἐσχάτῃ (4)

Καὶ ἀληθῶς ἡ Ἰθάκη πρὸς τὰ **βορειοδυτικὰ** εὐρίσκεται εἰς τὸ ἄκρον τοῦ συμπλέγματος, ὅπερ σχηματίζουν αἱ ἄλλαι νῆσοι, φαινομένη ὡς ἡ ἐσχάτῃ καὶ ἀπωτάτῃ πρὸς τὸ **βορειοδυτικόν**, ἐπειδὴ ἡ νοτιανατολικὴ τῆς Κεφαλληνίας ἄκρα κεῖται περίπου 30 χιλιόμετρα νοτιώτερον τῆς νοτίας ἄκρας τῆς Ἰθάκης.

Καὶ ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ κ. Δαίρπελδ, ὅτι ἡ Λευκὰς ἐθεωρεῖτο **δυτικωτάτῃ**, δύναται μὲν νὰ ᾗ ἀληθὴς, οὐδόλως ὅμως ὑπὲρ τῆς γνώμης του συνηγορεῖ, καθ' ὅσον ἐν τῇ αὐτῇ περιπτώσει ἡ **Λευκὰς πέτρα**, ἣν ὁ ποιητὴς ἀναφέρει, προσδιορίζων αὐτὴν ὡς τὸ τελευταῖον σημεῖον τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου πρὸς τὴν δύσιν τοῦ Ἡλίου καὶ τὸν Ἄδην, ἀναγκαιῶς πρέπει νὰ εὐρίσκηται ἐπ' αὐτῆς, ἀλλὰ τότε δὲν συμβιβάζονται οὐδόλως τὰ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ λεγόμενα, ὅτι δῆλα δὴ αἱ ψυχαὶ τῶν μνηστῆρων, ἀφ' οὗ ἐξῆλθον τῆς Ἰθάκης (Λευκάδος) διῆλθον διὰ τῆς **Λευκάδος πέτρας**. Κατ' ἀνάγκην ἡ **Λευκὰς πέτρα**, πρέπει νὰ κεῖται ἐπὶ χώρας **δυτικωτέρας** τῆς Ἰθάκης (ἐκτὸς αὐτῆς), ἐν ᾧ νῦν, ὅτε

(1) Βιργίλ. Αἰνείδ. Γ, 270

(2) Ὁ κ. Δαίρπελδ φρονεῖ, ὅτι διὰ τοῦ **χθαμαλῆ** σημαίνεται τὸ πλησίον τῆς ξηρᾶς, κακῶς συνδυάζων μετὰ τοῦ **χθαμαλῆ** τὸ ἐν ἄλλῃ, ὅτι δηλαδή κεῖται **χαμηλὰ**, κατὰ τοῦ εἰς τὴν θάλασσαν, ἐπομένως πλησίον τῆς ξηρᾶς (3) Ὁδυσσ. Κ, 195. (4) Στράβ. Χ, Β', 12

παραδεχόμεθα τὴν Λευκάδα ὡς Ἰθάκην, εὐρίσκεται ἐπ' αὐτῆς ταύτης τῆς Ἰθάκης. Ἄλλως τε, ἂν ἡ Λευκὰς πέτρα ἔκειτο ἐπὶ τῆς Ἰθάκης, ἦτο δυνατόν νὰ μὴ γίνηται μνεῖα αὐτῆς ἀλλαχοῦ τῆς Ὀδυσσεΐας, ἐν τῇ ὁποίᾳ πάντα τὰ ἀξιόλογα τῆς Ἰθάκης μέρη ἀναφέρονται; Ἀφοῦ γίγνεται λόγος περὶ τῆς **Κόρακος πέτρας** καὶ ἑτέρων ἡσσονος σπουδαιότητος τοποθεσιῶν, διατί ν' ἀποσιωπάται ἡ διασημοτάτη ἔνεκα τῶν ἐπικρατουσῶν κατὰ τὴν ἀπωτάτην ἐκείνην ἀρχαιότητα θρησκευτικῶν προλήψεων, Λευκὰς πέτρα; Ὡρισμένως λοιπὸν ἡ Λευκὰς πέτρα ἔκειτο ἐκτὸς τῆς Ἰθάκης, ἐπὶ χώρας **δυτικωτέρας** αὐτῆς ἐπὶ τῆς σήμερον τοῦτέστι Λευκάδος.

Ἀλλὰ πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς γνώμης ὅτι ἡ Ἰθάκη δὲν ἐθεωρεῖτο ἡ **δυτικωτέρα** νῆσος καὶ πρὸς ἀποδείξιν τοῦ ὅτι ἡ ἐξήγησις, ἣν ὁ Στράβων δίδει εἰς τὸ χωρίον εἶναι ἡ λογικωτέρα, ἰδίᾳ δ' εἰς τὰς λέξεις **πανυπερτάτῃ** πρὸς **ζόφον** ἀναφέρονται καὶ τὸ ἐξῆς χωρίον τῆς Ὀδυσσεΐας, τὸ ὁποῖον καθ' ἡμᾶς ἐνέχει σπουδαιότητα οὐ μικράν. Ὅτε ὁ Ὀδυσσεὺς ἀπεβιβάσθη εἰς Ἰθάκην καὶ δὲν ἀνεγνώρισε τὴν πατρίδα του, ἠρώτησε τὴν ὑπὸ μορφῇ ποιμένος ἐμφανισθεῖσαν Ἀθηναῖν πού εὐρίσκεται, αὕτη δ' ἀπορεῖ πῶς ὁ ξένος ἀγνοεῖ τὴν περιώνυμον Ἰθάκην καὶ προσθέτει ὅτι γνωρίζουσιν αὐτὴν:

«ἡμὲν ὅσοι ναίουσι πρὸς ἠὼς τ' ἡέλιόν τε
ἠδ' ὅσοι μετόπισθε ποτὶ ζόφον ἠερόεντα» (1)

Παρὰ τοῖς Ἑλλήσι τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τῆς ἡπείρου Ἑλλάδος, ὡς ὀρθότατα λέγει ὁ κ. Partsch, ὑπῆρχεν ἡ ἰδέα ὅτι ἡ Λευκὰς πέτρα, συνεπῶς δὲ καὶ αἱ παρ' αὐτὴν κείμεναι νῆσοι, ἀπετέλουν τὸ τελευταῖον ὄριον τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου. Λέγων λοιπὸν ὁ ποιητὴς ὅτι **ἀπ' ὀπίσω πρὸς τὴν ὀμιχλώδη δύσιν**, κατοικοῦσι καὶ ἄλλοι, εἶχεν ὑπ' ὄψει τὴν Κεφαλληνίαν κειμένην δυτικώτερον τῆς Ἰθάκης δὲν ἐθεωρεῖτο λοιπὸν ἡ Ἰθάκη πασῶν τελευταία πρὸς δυσμὰς.

Καὶ τὰ ἐν τοῖς χωρίοις ὅμως (Α, 257) καὶ (Α, 182) περὶ τῶν πόλεων Ἐφύρας καὶ Τεμέσσης λεγόμενα, ἐν ᾧ συμφωνοῦσι κάλλιστα πρὸς τὴν γεωγραφικὴν θέσιν τῆς νῦν Ἰθάκης, δὲν συμβιβάζονται οὐδόλως πρὸς τὴν Λευκάδα, καθ' ὅσον ἐξ αὐτῶν προκύπτει ἡ μὲν Θεσπρωτία ὡς καὶ ἡ Τεμέσση ἔκειντο πρὸς **βορρᾶν**, ἡ Τάφος ἐν **τῷ μέσῳ**, πρὸς **νότον** δ' ἡ Ἰθάκη.

* *

Ἐκ τοῦ χωρίου δ, 844, ἐν ᾧ ὁρίζεται ἡ θέσις τῆς Ἀστερίδος καὶ ἐκ τῶν χωρίων δ, 671 καὶ Ο, 30, συμπεραίνομεν ὅτι ἡ νησίς, ἐν ᾗ οἱ μνηστῆρες ἐνήδρευον τὸν ἐκ Πύλου παλινσοῦντα Τηλέμαχον ἔκειτο ἐν τῷ μεταξύ Ἰθάκης καὶ Σάμης πορθμῷ. Τὴν νησίδα ταύτην ὁ κ. Δαίρπελδ ἀνευρίσκει εἰς τὸ σημερινόν μεταξύ Ἰθάκης καὶ Λευκάδος **Ἀρκουδονήσι**.

Κατὰ τὴν γνώμην ἡ νησίς αὕτη κεῖται ἐν πορθμῷ δύναται τις νὰ πληροφορηθῇ δι' ἐνὸς μόνον ἐπὶ τοῦ χάρτου βλέμματος, ἰδόμεν (1) Ὁδυσσ. Ν, 240 κ. ἐξ.

ΙΑΚΩΒΑΤΙΘΕ
ΔΗΜΟΛΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΔΗΕΟΥΡΙΟΥ

ὁμως κατὰ πόσον καὶ ἡ τοπογραφικὴ αὐτῆς θέσις ἀνταποκρίνεται πρὸς τοὺς λόγους τῆς Ἀθηνᾶς.

Ἡ Ἀθηνᾶ συμβουλεύει τὸν Τηλέμαχον, ἵνα ἀποφύγῃ τὴν ἐνεδραν, νὰ πλῆν ἐκὰς νήσων, εὐθὺς δ' ὡς φθάσῃ εἰς Ἰθάκην νὰ προσορμισθῇ εἰς τὴν πρώτην παρουσιαζομένην παραλίαν καὶ νὰ ἀναβῇ εἰς τοὺς σηκοὺς τοῦ Εὐμαίου:

«Ἀλλ' ἐκὰς νήσων ἀπέχειν εὐεργέα νῆα
νυκτὶ δ' ὁμῶς πλείειν
αὐτὰρ ἐπὶ πρῶτην ἀκτὴν Ἰθάκης ἀφίκηται,
νῆα μὲν ἐς πόλιν ὀτρύναι καὶ πάντας ἐταίρους
αὐτὸς δὲ πρῶτιστά σὺδ' ὅτλην εἰσαφικέσθαι (1)

Ὁ Τηλέμαχος κατὰ τὸν πλοῦν ἀκολουθῶν τὴν συμβουλὴν, ἀφοῦ προηγουμένως διήλθε τὰς Φεᾶς καὶ τὴν Ἥλιδα διευθυνθὴ πρὸς τὰς Ἐχινάδας, διαλογιζόμενος ἐὰν θὰ διέφευγε τὸν θάνατον.

«Δύσετό τ' ἥελιος, σκιδρώντο τε πᾶσαι ἀγυαί,
ἡ δὲ Φεὰς ἐπέβαλλεν, ἐπειγομένη Διὸς οὐρῳ,
ἡδὲ παρ' Ἥλιδα δῖαν, ὅθι κρατέουσιν Ἐπειοί,
ἐνθεν δ' αὖ νήσοισιν ἐπιπροέηκε θεῶσιν,
ὁρμαίνων ἥ κεν θάνατον φύγοι ἥ κεν ἄλφῃ (2)

Τὸ χωρίον τοῦτο εἶνε ἄξιον ἰδιαιτέρας προσοχῆς, καθ' ὅσον σαφέστατα ἐξ αὐτοῦ ἐξάγεται ὅτι ὁ Τηλέμαχος ἐπλεε τὴν μεταξὺ τῶν νήσων καὶ τῆς ἡπείρου Ἑλλάδος θάλασσαν καὶ οὐχὶ τὴν πρὸς δυσμᾶς τῶν νήσων—ὡς λέγει ὁ κ. Δαίρπφελδ—ἦτο δὲ λογικώτατον παρακάμπτων τὴν Ἥλιδα νὰ διευθυνθῇ πρὸς τὰς Ἐχινάδας (Θοᾶς), ἵνα γενόμενος ἄορατος ἀπὸ τοῦ μεταξὺ Ἰθάκης καὶ Σάμης πορθμοῦ, προσορμισθῇ εἰς τὴν πρώτην τῆς Ἰθάκης ἀκτὴν, εἰς τὸ νότιον τοῦτέστι μέρος αὐτῆς.

Ἡ πρὸς τὰς Ἐχινάδας λοξοδρόμησις αὕτη τοῦ Τηλεμάχου ἦτο ἀναγκαία, διότι οὕτω μόνον πράττων συνεμορφούτο πρὸς τὴν συμβουλὴν τῆς Ἀθηνᾶς.

Πόσον ὁμως μωρὰ καὶ ἐπιβλαβὴς θὰ ἦτο διὰ τὸν προστατευόμενόν τῆς ἡ συμβουλῆς αὐτῆς, ἂν ὑποθέσωμεν τὴν Λευκάδα Ἰθάκην! Ἐκ τῆς μεταξὺ Ἰθάκης καὶ Λευκάδος νησίδος (Ἀρκουδὶ) ἐφαίνετο πᾶν πλοῖον ἐκ μεγίστης ἐρχόμενον ἀποστάσεως, ἀσφαλεστάτη δὲ ἦτο ἡ σύλληψις τοῦ Τηλεμάχου.

Φρονοῦμεν ἀδιστακτικῶς ὅτι διὰ τοῦ Θοαὶ ὁ Ὀμηρὸς ἠθέλησε νὰ δηλώσῃ τὰς Ἐχινάδας: οἱ νεώτεροι Γερμανοὶ ἐρμηνευταὶ ἐρμηνεύουσι τὸ Θοαὶ διὰ τοῦ ταχεῖαι, ὁρμώμενοι ἐκ τοῦ φαινομένου ὅτι εἰς πάντα ναυτιλλόμενον αἱ νῆσοι, τὰς ὁποίας παραπλέει, φαίνονται ὡς παρερρόμεναι ταχέως. Τὴν ἀνεπιτυχῆ ταύτην ἐρμηνείαν φαίνεται παραδεχόμενος καὶ ὁ κ. Δαίρπφελδ καὶ φρονεῖ ὅτι τὸ ταξειδίων τοῦ Τηλεμάχου ἐγένετο ἐξωθεν τῆς Κεφαλληνίας.

Τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτω. Τὸ Θοᾶς ἐκτὸς τῆς σημασίας τοῦ

(1) Ὀδυσσ. Ο, 33 κ. ἐπ.

(2) Ὀδυσσ. Ο, 296 κ. ἐπ.

ταχέως, ἔχει καὶ τὴν τοῦ Ὀξύς· μετὰ τὴν σημασίαν ταύτην ἀπαντᾷ πολλὰ τοῦ τῆς Ὀδυσσεΐας. Ἐκλήθησαν δ' αἱ Ἐχινάδες Ὀξείαι ἕνεκα τῶν σκοπέλων αὐτῶν. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου γνωρίζομεν ὅτι ὁ Ἀχελῷος ἐκαλεῖτο ἄλλοτε Θοᾶς, ὡς λέγει καὶ ὁ Στράβων: «Ἐκαλεῖτο δὲ Θοᾶς ὁ Ἀχελῷος πρότερον» (1). Ἰδοὺ λοιπὸν καὶ ἕτερος λόγος, δι' ὃν αἱ Ἐχινάδες ἐκλήθησαν Θοαὶ, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ποταμοῦ.

Καὶ τὸ βραχὺ ὁμως χρονικὸν διάστημα, ὅπερ τὸ πλοῖον ἐχρειάσθη ἵνα ἐκ τῶν Φεῶν φθάσῃ εἰς Ἰθάκην δύναται τις κάλλιστα ν' ἀντιτάξῃ κατὰ τῆς ιδέας τοῦ κ. Δαίρπφελδ, ὅτι τὸ ταξειδίων τοῦ Τηλεμάχου ἐγένετο ἐξωθεν τῆς Κεφαλληνίας.

Εἶχεν ἤδη δύσει ὁ ἥλιος, ὅτε τὸ πλοῖον τοῦ Τηλεμάχου εἶχε φθάσει εἰς Φεᾶς καὶ παρέπλεε τὴν Ἥλιδα κατευθυνόμενον πρὸς τὰς Θοᾶς νήσους, ἅμα δὲ τῇ ἡοὶ προσωρμίσθη εἰς Ἰθάκην. (2)

Ἀληθῶς κατὰ πληθὺν ἐμποιεῖ καὶ ἀνεξήγητον παραμένει πῶς ἐν τὸς τόσον μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος (ὀλιγώτερον τῶν 12 ὥρῶν) ὁ Τηλέμαχος πλεύσας ἐξωθεν τῆς Κεφαλληνίας ἐφθασεν εἰς Ἰθάκην (Λευκάδα) καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς Βασιλικήν, ἥτις εἶνε ὁ πρῶτος πρὸς ἀποβίβασιν ἄξιος λόγου ὁρμος διὰ τὸν ἐκ δυσμῶν ἐπανακάμπτοντα Τηλέμαχον· ὅσονδ' ἂν ὑποτεθῇ ὁ ἄνεμος εὐνοϊκὸς δὲν δύναται τις νὰ ἐννοήσῃ πῶς κατῴρθωσεν νὰ φθάσῃ, τῆς ἀποστάσεως οὕσης ἱκανῶς μεγάλης, ὡς πᾶς τις πείθεται δι' ἐνὸς βλέμματος ἐπὶ τοῦ χάρτου.

Καὶ ὁ δαπανηθεὶς λοιπὸν διὰ τὸν πλοῦν χρόνος συνηγορεῖ ὑπὲρ τοῦ ὅτι ὁ Τηλέμαχος ἐπλεύσε τὴν μεταξὺ τῶν νήσων καὶ τῆς ἡπείρου θάλασσαν, κατ' ἀρχὰς μὲν ἀκτοπλοήσας, εἰτα κατευθυνθεὶς εἰς Ἐχινάδας καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν πρώτην τῆς Ἰθάκης ἀκτὴν, ὅπου ἀπεβιβάσθη, εἰς τὸ νότιον αὐτῆς μέρος. (3)

Ἀλλὰ προβάλλεται τὸ ἐρώτημα ποῦ μεταξὺ Σάμης (Κεφαλληνίας) καὶ Ἰθάκης κεῖται νῆσος, ἣν νὰ δύναται τις νὰ ταύτισῃ πρὸς τὴν Ἀστερίδα.

Ἐν τῇ πορθμῷ τούτῳ οὐδεμία νῆσος κεῖται συμφωνοῦσα πρὸς τὴν Ὀμηρικὴν περιγραφὴν, πλην μικρᾶς τιнос νησίδος, τῆς νῦν Δασκαλειῶ καλουμένης τὴν ταυτότητα αὐτῆς πρὸς τὴν Ἀστερίδα πάντες σχεδὸν οἱ ἀσχοληθέντες εἰς τὸ ζήτημα τῆς Ὀμηρικῆς Ἰθάκης ἠρνήθησαν, πρῶτον, διότι εἶνε λίαν μικρὰ καὶ οὐδαμῶς συμφωνεῖ πρὸς τὴν Ὀμηρικὴν περιγραφὴν καὶ δεύτερον, διότι ἡ γεωγραφικὴ

(1) Στράβ. Χ.

(2) Ὀδυσσ. Ο, 495 κ. ἐξ.

(3) Εἰς τὸ νότιον ἀκρίβως ἄκρον τῆς Ἰθάκης, ἕνα τοποθετοῦνται ὑπὸ τῆς παραδόσεως οἱ λειμῶνες τοῦ Εὐμαίου, οἱ τότεν ὀνομασίως πρὸς τὴν Ὀμηρικὴν περιγραφὴν ἀνταποκρινόμενοι εὐρίσκεται ὁ κόλπος τοῦ Πέρα πηγαδίου, εἰς τὸν ὅποιον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀπεβιβάσθη ὁ Τηλέμαχος ἐπιστρέφων ἐκ τῆς Ἰθάκης. Ἡ πρώτη ἀπόστασις τοῦ ὁρμου τούτου ἀπὸ τῶν λειμῶνων τοῦ Εὐμαίου συμφωνεῖ πληρῶς πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ λεγόμενα περὶ τοῦ Τηλεμάχου, ὅτις ἐκ τοῦ ἀποβιβάσθέντος ὁρμου ὁδεύσας τάχιστα ἀφίκετο εἰς τὴν Ἰθάκην. Πρβ. Ὀδυσσ. Ο 493 κ. ἐ. καὶ Π. 1 κ. ἐ.

αὐτῆς θέσις δὲν εἶνε ἀρμόζουσα, ὅπως αὕτη χρησιμεύσῃ ὡς τόπος ἐνέδρας.

Τίς ὁμῶς δύναται ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ νῆσος αὕτη δὲν ἦτο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μεγαλειτέρα καὶ ὅτι διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἕνεκα πολλῶν λόγων ἐσμικρύνθη; Ὁ Ἀπολλόδωρος ἀναφέρει ὅτι ἐπ' αὐτῆς ἐκεῖτο καὶ πολίχνην καλούμενον Ἀλαλκομεναί· καίτοι τὸ τοιοῦτον φαίνεται λάθος γεωγραφικὸν καὶ πρόκειται βεβαίως περὶ τῶν Ἀλαλκομενῶν τῆς Ἰθάκης, ἀποδεικνύει οὐχ' ἥττον ὅτι τότε ἡ νῆσος ἦτο μεγαλειτέρα, ἀφοῦ ἡδύνατο νὰ ἔχῃ πόλιν.

Ἐκτὸς ὁμῶς τούτου ὁ Πλίνιος ἀναφέρει καὶ ἑτέραν ἐν τῷ πορθμῷ νησιδα, τὴν **Πρώτην**. (1) Τὸ τοιοῦτον δὲν εἶνε ἄνευ σημασίας. Πιθανὸν ἡ νησίς αὕτη, ἥτις σήμερον ἐξηφανίσθη, νὰ ἤρμοζε μᾶλλον πρὸς τὴν Ἀστερίδα τοῦ Ὀμήρου

* *

Ἄλλοι λόγοι ἰσχυροὶ κατὰ τὸν κ. Δαίρπελδ, πείθοντες ὅτι ἡ Ἰθάκη δὲν εἶνε ἡ σήμερον οὕτω καλουμένη, εἶνε τὰ χωρία ἐκεῖνα τῆς Ὀδυσσεΐας, ἅτινα παριστῶσι τὴν νῆσον κειμένην πλησίον τῆς **ἡπείρου** καὶ ἅτινα μόνον διὰ τοιαύτης αὐτῆς θέσεως δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσι.

Τὸ ἐν τῶν χωρίων τούτων εἶνε ἐκεῖνο, ἐν ᾧ διηγεῖται ὁ Εὐμαιοὺς εἰς τὸν Ὀδυσσεά, ὅστις ἄγνωστος ἐμφανίζεται ἐνώπιον αὐτοῦ, τὰ περὶ τοῦ ἀσώτου καὶ τρυφηλοῦ βίου, ὃν οἱ μνηστῆρες διῆγον κατασπαταλῶντες τοῦ Ὀδυσσεῶς τὴν περιουσίαν, λέγει δὲ πρὸς τοὺς ἄλλους, ὅτι **ἐν ἡπείρῳ ὑπάρχουσι δώδεκα ἀγέλας**, οἱ δὲ ποιμένες κομίζουσι **καθ' ἡμέραν** πρόβατα. (2)

Πῶς ἦτο δυνατόν, λέγει ὁ κ. Dörpfeld, νὰ κομίζονται **καθ' ἐκάστην** ἐκ τῆς ἡπείρου, ἥτοι τῆς ἀπέναντι Στερεᾶς πρόβατα, ἐν ᾧ μεσολαβεῖ τόσον μεγάλη ἀπόστασις μετὰ τὴν Ἰθάκην καὶ Στερεᾶς;

Ἴδου διατὶ πρέπει νὰ δεχθῶμεν τὴν Λευκάδα Ἰθακὴν, ἥτις καὶ ταὶ πολὺ πλησίον τῆς Στερεᾶς, ὥστε ἡδύναντο οὐ μόνον ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν, ἀλλὰ καὶ ἀνὰ πᾶσαν ὥραν νὰ φέρωσι πρόβατα.

Ἐκ τοῦ χωρίου ὁμῶς φαίνεται ὅτι οὐχὶ οἱ βόσκοντες τὰ ἐν τῇ ἡπείρῳ ποίμνια, ἀλλ' οἱ ἐπὶ τῆς Ἰθάκης ποιμένες ἐκόμιζον **καθ' ἐκάστην** ἐν πρόβατον, διότι τοῦτο σημαίνει τὸ **ἐνθα δὲ τ' αἰπόλια πλατέ'** αἰγῶν **ἐνδεκα πάντα ἐσχατιῇ βόσκονται**, διὰ τοῦ **ἐνθα** θέλει νὰ ἐκφράσῃ τὸ, **ἐνταῦθα**, ἐν **Ἰθάκῃ** δηλαδὴ, ὅπου γίνεται ἡ ὁμιλία, δὲν ἐπιτρέπει δὲ τὸ χωρίον, ὡς ἔχει, ν' ἀποδώσωμεν καὶ εἰς τοὺς ἐν τῇ ἡπείρῳ ποιμένας τὴν πρᾶξιν ταύτην.

Τὸ μὲν ἐπιχειρήμα λοιπὸν τοῦτο καταπίπτει ἀμέσως, ὑπολείπεται δ' ἡδὴ ἐν τῷ ἀνωτέρῳ χωρίῳ ἡ ἑτέρα τῶν ἀποριῶν τοῦ κ. Δαίρπελδ περὶ τῶν Ἰθακησίων, οἵτινες εἶχον ποιμένας ἐπὶ τῆς **ἀπέναντι** ἡπείρου.

Ἐκτὸς τοῦ ὅτι τοῦτο δὲν εἶνε καὶ τόσω παράδοξον διότι καὶ ἐπὶ τῆς Στερεᾶς εἶτι ἐξετείνετο τὸ κράτος τῶν Κεφαλλήνων, τίς θὰ πείσῃ ἡμᾶς ὅτι διὰ τοῦ **ἡπειρος** δὲν ἐνόει ὁ ποιητὴς καὶ τὴν Λευκά-

(1) Πλίν. Β. IV, 10 (2) Ὀδυσσ. Ε. 100—106

δα, ὡς καὶ ὁ Στράβων παρατηρεῖ ἐν τῷ ἐν Ἰλιάδι καταλόγῳ τῶν πλοίων;

«Αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς ἤγε Κεφαλλῆνας μεγαθύμους, οἱ τ' ἡπειρον ἔχον ἠδ' ἀντιπέραν ἐνέμοντο.» (1)

«Ἡπειρον μὲν οὖν τὰ ἀντίπερα τῶν νήσων βούλεται λέγειν, ἅμα τῇ Λευκάδι καὶ τὴν ἄλλην Ἀκαρνανίαν συμπεριλαβεῖν βουλόμενος.» (2)

Καὶ τοῦτο δεχόμενοι ἐξηγοῦμεν ἀμέσως καὶ τὸ ἕτερον τῶν χωρίων ἐν τῷ ὁμοίῳ δ βουκόλος Φιλοίτιος κομίζων εἰς τοὺς μνηστῆρας σφάγια μεταφέρεται (3) ὑπὸ τῶν **πορθμέων** ἐκ τοῦ δήμου Κεφαλλήνων (4) ἐνθα ἐκ μικρᾶς ἡλικίας ἐδόσκε τοῦ Ὀδυσσεῶς τὰς βοῦς.

Εἰς τὴν Λευκάδα ὡς ἐκ τῆς μικρᾶς ἀποστάσεως κάλλιστα ἡδύναντο οἱ Ἰθακήσιοι νὰ ἔχωσιν ἀγέλας, οἱ δὲ πορθμεῖς νὰ μεταφέρωσιν ἐξ αὐτῆς τὰ σφάγια, ἂν καὶ τυγχάνῃ βέβαιον ὅτι διὰ τοῦ **Κεφαλλήνων ἐνὲ δήμῳ** αἰνιττεται ὁ ποιητὴς οὐχὶ τὴν Στερεᾶν, ἣν ἡδύνατο διὰ τοῦ **ἡπειρον** νὰ ὀνομάσῃ, ἀλλὰ τὴν ἐγγὺς νῆσον Κεφαλληνίαν, ὅποτε κατ' ἐξοχὴν ἀρμόζει ἡ λέξις **πορθμεῖς** ὡς ἐκ τοῦ μετὰ τῶν δύο νήσων τυγχάνοντος πορθμοῦ, ἀνεξήγητον δὲ μένει θεωρουμένης τῆς Λευκάδος ὡς Ἰθάκης, διατὶ μετέφερον ἐκ τῆς τοσοῦτον μακρὰν Κεφαλληνίας σφάγια καὶ ὄχι ἐκ τῆς ἐγγύτατα κειμένης Στερεᾶς.

* *

Πόσον ὁμῶς ἡ ἰσχυρὰ πίστις καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς ἐπισκοτεῖ τὰς ἀνθρωπίνους διαθέσεις, ὥστε καὶ αἱ ἀφελεῖς χαριτολογίαι νὰ ἐκλαμβάνωνται ὡς σπουδαῖα ἐπιχειρήματα!

Οὕτω ὁ κ. Δαίρπελδ πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῆς γνώμης αὐτοῦ φέρει καὶ τὸ χωρίον ἐκεῖνο τῆς Ὀδυσσεΐας, ἐν ᾧ ἐρωτᾷ ὁ Τηλέμαχος τὴν ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ βασιλέως τῶν Ταφίων Μέντου ἐμφανιζομένην Ἀθηναῖν πῶς ἦλθε καὶ διὰ ποίου πλοίου, διότι δὲν πιστεύει νὰ ἦλθε πεζός.

«Τίς πόθεν εἰς ἀνδρῶν· πόθι τοι πόλις ἠδὲ τοκῆες; ὀπποῖνς τ' ἐπὶ νηὸς ἀφίκεο; πῶς δέ σε ναῦται ἤγαγονεῖς Ἰθάκην; τίνες ἐμμεναι εὐχετόωντο; οὐ μὲν γάρ τί σε πεζὸν οἶομαι ἐνθάδ' ἰκέσθαι (5)

Ὁ τελευταῖος στίχος τοῦ χωρίου τούτου ἐνέβαλεν εἰς μεγάλην ἀπορίαν τὸν κ. Δαίρπελδ μὴ δυνάμενον νὰ ἐξηγήσῃ, διατὶ ὁ Τηλέμαχος ἀπευθύνει τῷ Μέντῃ τοιαύτην ἐρώτησιν, ἂν ἦλθε πεζός, εἰς νῆσον, ὅπου μόνον διὰ θαλάσσης δύναται τις νὰ μεταβῇ. Δὲν παραδέχεται ὁ κ. Δαίρπελδ ὅτι τοῦτο εἶναι λογοπαίγνιον, ἀφελή; τίς ἀστεῖσμός ἐκ τῶν συνήθων εἰς τοιαύτας περιστάσεις, ὅπως

(1) Ἰλιάδ. Β, 631

(2) Στράβ. Γ, 66

(3) Ὀδυσσ. Γ, 185 κ. ἐ.

ΙΑΚΩΒΟΣ ΠΕΡΙΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΠΑΤΕΡΑΝ

(5) Ὀδυσσ. Α, 179 κ. ἐξ.

μέχρι τοῦδε παρεδέχοντο· ἀλλὰ λέγει ὅτι καὶ τοῦτο συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς γνώμης του.

Δὲν ἐλογοπαίκεται, δὲν ἡττεῖζετο, λέγει, ὁ Τηλέμαχος, ἀλλ' ἐσπουδαιολόγει· ἐπειδὴ ἡ Ἰθάκη—ἡ Λευκάς δηλαδὴ—ἦτο πολὺ πλησίον τῆς Ἀκαρνανίας, ἀφ' ἧς ἐχωρίζετο μόνον διὰ στενοῦ πορθμοῦ, ἡδύνατό τις τρόπον τινὰ νὰ μεταβῇ καὶ πεζῇ καὶ φυσικώτατον ἦτο νὰ ἐρωτήσῃ ὁ Τηλέμαχος τὸν Μέντην, μήπως ἦλθε καὶ διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης. Πάντες ἀείποτε παρεδέχθησαν τὸν στίχον τοῦτον ὡς λογοπαίγνιον· καὶ δικαίως ὁ στίχος οὗτος ἄλλως τε ἀπαντᾷ καὶ ἀλλαχοῦ· ἐπαναλαμβάνεται στερεοτύπως εἰς πολλὰς ὁμοίως περιστάσεις. (*) Εἶνε δὲ καθαρώτατον λογοπαίγνιον ἐξ ἐκείνων, τὰ ὅποια συχναίως καὶ ἡμεῖς εἰς παρομοίας περιστάσεις λέγομεν, ὡς, **δὲν πιστεύω νὰ ἦλθες μὲ το ἀερόστατον· μήπως ἦλθες τηλεγραφικῶς** κλ χάριν ἀφελοῦς χαριτολογίας.

Περὶ τοῦ ἀφελοῦς τούτου ἀστεϊσμοῦ παρετήρησε καὶ ὁ σχολιαστής τοῦ Ὀμήρου Εὐστάθιος λέγων.

«Ἰστέον δὲ ὅτι ἀφελὴς ἐνταῦθα καὶ ἀστεῖος ὁ τοῦ Τηλεμάχου λόγος ἐν τῷ οὐ γὰρ τί σε πεζὸν δίομαι ἐνθάδ' ἰκέσθαι.»

Ἀλλὰ καὶ ἂν ὡς σπουδαιολογία τὸ τοιοῦτον ληφθῇ, οὐδὲν ἐξάγεται, καθ' ὅσον, ἂν μὲν παραδεχθῶμεν τὴν Λευκάδα νῆσον, μόνον διὰ τῶν πορθμείων ἡδύνατό τις νὰ μεταβῇ, ὅπερ ὁ ποιητὴς θὰ ἀνίφερεν, ἂν δὲ χερσόνησον, ἀντιφάσκει πρὸς τὴν θεωρίαν του.

* *

Ὅσα καὶ ἂν εἴπωμεν περὶ τῆς τοπογραφίας τῆς Ἰθάκης θὰ εἶνε πάντοτε ὑποδεέστερα τῆς πραγματικότητος. Τόσον θαυμασίως ἀνταποκρίνονται αἱ Ὀμηρικαὶ περιγραφαὶ πρὸς τὴν ἀρρενωπὴν φύσιν τῆς σημερινῆς νήσου.

Δὲν εἶνε μόνον τὰ ὄρη (Νήριτον καὶ Νήϊον), δὲν εἶνε οἱ λιμένες (Φόρκυνος, Ρεῖθρον καὶ ὁ τῆς πόλεως λιμὴν) οἱ μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβείας περιγραφέντες, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀκόλουθα χωρία, τὰ ὅποια παρέχουσιν ἐντελὴ ζωγραφίαν τῆς νήσου, ὅσα σήμερον φαίνεται, λαλοῦντα τρανώτερον πρὸς τὴν πεποιθήσιν ἢ ὁλόκληροι σελίδες σοφῶν σχολίων καὶ ἐπιχειρημάτων.

«Ἐν δ' Ἰθάκῃ οὗτ' ἄρ' ὁρόμοι εὐρέες, οὔτε τι λειμῶν· αἰγὶ βοτὸς καὶ μάλλον ἐπήρατος ἵπποβότοιο· οὐ γάρ τις νήσων ἱππύλατος οὐδ' εὐλείμων, αἴθ' ἄλλ' ἐκεκλίεται· Ἰθάκῃ δὲ τε καὶ περὶ πασέων. (1)

«ἦτοι μὲν τρηχεῖα καὶ οὐχ' ἱππύλατος ἐστίν, οὐδὲ λίην λυπρὴ, ἀτὰρ οὐδ' εὐθεία τέτυκται (2)

Καὶ οἱ ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἀναφερόμενοι **πᾶνορμοι λιμένες** 3) δὲν εἶνε ἐπρυσίδες, ἀλλὰ χαρακτηριστικὸν τῆς νήσου γνῶρισμα ὡς ἐκ τῆς ἀπατόμου καὶ διακεκομμένης περι-

(*) Πρὸς Ὀδυσσ. Ε. 490, Π. 59, 224 κλπ.

(1) Ὀδυσσ. Δ, 603 κ. ἐξ. (2) Ὀδυσσ. Ν. 242 κ. ἐ. (3) Ὀδυσσ. Ν. 195

γραφῆς τῶν ὁρέων καὶ κρημνῶν, ἐξ ὧν σχηματίζονται πολλοὶ μικροὶ λιμένες καὶ ὄρμοι.

Πληρέστατα δ' ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν Ὀμηρικὴν περιγραφὴν καὶ ὁ χώρος, ἐνθα ἔκειντο οἱ λειμῶνες τοῦ Εὐμαίου καὶ ὁ ὁποῖος εἶνε τὸ ὁροπέδιον **Μαραθιά**, τὸ κείμενον εἰς τὸ νότιον τῆς Ἰθάκης μέρος· κεῖται ἀκριβῶς, ὅπως περιγράφει αὐτὸ ὁ Ὀμηρος **ἀγροῦ ἐπ' ἐσχατιῇ**ν, (1) ἐπὶ θέσεως ὁρατῆς μακρόθεν **ἐν ἀναπεπταμένῃ πεδιάδι** (2) ὅπου ὑπῆρχον **ἡ πέτρα τοῦ ἑόρακος** καὶ ἡ **Ἀρέθουσα κρήνη**. (3)

* *

Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ Ὀμηρικὸν κείμενον μόνον πιθανὸν νὰ μὴ θεωρῇ ὁ κ. Δαῖρπελδ ἱκανὸν ν' ἀνατρέψῃ τὴν ὑπόθεσιν αὐτοῦ, ὡς ἀναγκαζόμεθα νὰ προστρέξωμεν εἰς τοὺς διαφόρους συγγραφεῖς, ἱστορικοὺς τε καὶ γεωγράφους Ἕλληνας καὶ Λατίνους, τοὺς ποιούμενους ἐν τοῖς συγγραμμάσιν αὐτῶν μνείαν τῆς Λευκάδος καὶ ν' ἀναφέρωμεν τὰ ὀνόματα, τὰ ὅποια ἡ Λευκάς διαδοχικῶς ἔλαβεν. Ἐκ τῶν μαρτυριῶν δὲ τῶν συγγραφέων τούτων θ' ἀποδειχθῇ ὅτι οὐδέποτε ἀπὸ τῶν ἀπωτάτων χρόνων ἡ Λευκάς ἔλαβε τὸ ὄνομα **Ἰθάκη**, ἀλλ' ἦτο χερσόνησος τῆς Ἀκαρνανίας καὶ ἐθεωρεῖτο οὕτως εἰπεῖν παράρτημα αὐτῆς, δὲν ἦτο δὲ νῆσος, ὡς φαντάζεται ὁ κ. Δαῖρπελδ καὶ ζητεῖ σήμερον διὰ τῆς Γεωλογίας ν' ἀποδείξῃ.

Ὁ Ὀμηρος ἐν τῇ ῥαψῳδίᾳ Ω τῆς Ὀδυσσ. στίχ. 377, ἀναφέρει **ἄκτῃν ἡπείροιο**, ἣν λέγει καὶ **Νήρικον**.

«Οἷος Νήρικον εἶλον, ἔκκτιμενον πτολίεθρον, ἄκτῃν ἡπείροιο, Κεφαλλήνεσσιν ἀνάσσων.»

Οἱ σχολιασταὶ τοῦ Ὀμήρου καὶ οἱ ἀρχαῖοι γεωγράφοι παραδέχονται ὅτι **ἄκτῃν ἡπείροιο** ὠνόμασεν ὁ Ὀμηρος τὴν Λευκάδα, ὡς οὖσαν **ἄκτῃν** (χερσόνησον) τῆς ἡπείρου (Ἀκαρνανίας)

Ὁ Στράβων λέγει:

«αὕτη δὲ (ἡ Λευκάς) ἦν τὸ παλαιὸν μὲν χερρόνησος τῆς Ἀκαρνάνων γῆς· καλεῖ δ' αὐτὴν ὁ ποιητὴς ἄκτῃν ἡπείροιο, τὴν περαιὰν τῆς Ἰθάκης καὶ τῆς Κεφαλληνίας ἡπείρου καλῶν· αὕτη δ' ἐστὶν Ἀκαρνανία· ὥστε, ὅταν φῇ Ἀκτὴ ἡπείροιο, τῆς Ἀκαρνανίας ἄκτῃν δέχεσθαι δεῖ.»

Βραδύτερον ἐπεκράτησε τὸ ὄνομα Νήρικος, ἐξ οὗ ὠνομάσθη ἡ **ἄκτῃ ἡπείροιο**. Ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος λέγει:

«Νήρικος πόλις Ἀκαρνανίας, ἣν Ὀμηρος Ἀκτὴν φησιν ἡπείροιο, ἥτις ἐστὶν Ἀκαρνανία.»

Ὅτι ἐπὶ τῆς Λευκάδος ἔκειτο ἡ Νήρικος μαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ τοῦ Σκύλακος (4) καὶ Θουκιδίδου (5) καὶ Στράβωνος. (6)

Ὁ Πλίνιος ὁμῶς (7) ἀναφέρει οὐχὶ **Νήρικον** ἀλλὰ **Νήριτον** τὴν Λευκάδα λέγων:

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΥ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΜΟΥΣΕΙΟΝ ἈΘΗΝΩΝ (1) Ὀδυσσ. Ε. 6, 399. (3) Ὀδυσσ. Ν. 408.

(4) Σκύλ. (Ἀκαρν.) (5) Θουκυδ. Γ' 7. (6) Στράβ. Σ' 6'. (7) Πλίν. ΙV, 4, 5

«Leucadia peninsula, quondam Neritis appellata». Τὸν αὐτὸν τύπον τοῦ ὀνόματος ἀναφέρει καὶ ὁ γραμματικὸς Λούπερκος.

Ἄν ἤδη λάβωμεν ὑπ' ὄψει ὅτι ἐν τῇ Ἰλιάδι ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν νεῶν ἀναφέρεται **Νήριτον εἰνოსίφυλλον** ὡς χώρα ἰδιαιτέρα ὑπαγομένη ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ Ὀδυσσεύς,

«οἱ ρ' Ἰθάκην εἶχον καὶ Νήριτον εἰνოსίφυλλον, (1)

τὸ ζήτημα περιπλέκεται ἢ μᾶλλον νέον ζήτημα γεννᾶται, διὰ τοῦ **Νήριτον εἰνოსίφυλλον** τί ἐννοεῖ ὁ ποιητής; Τὸ ἐπὶ τῆς Ἰθάκης ὅρος οὐχὶ βεβαίως, διότι ἐκ τοῦ στίχου ἐξάγεται ὅτι πρόκειται περὶ ἄλλης χώρας διακεκριμένης.

Ἡ γνώμη ὅτι διὰ τοῦ, **Νήριτον εἰνოსίφυλλον**, ὁ ποιητής ἐννοεῖ τὴν Λευκάδα φαίνεται ἀληθοφανής.

Ὁ Στράβων θεωρεῖ ἐσφαλμένην τὴν γραφὴν τοῦ ὀνόματος **Νήριτον** ἀντὶ **Νήρικον**, λέγων:

«Ὁ μὲν τοι ἀντὶ Νηρίτου γράφω Νήρικον, ἢ τὰ νάπαλιν, παραπαίει τελέως· τὸ μὲν γὰρ εἰνოსίφυλλον καλεῖ ὁ ποιητής, τὸ δ' εὐκτίμενον πτολίεθρον. Καὶ τὸ μὲν ἐν Ἰθάκῃ, τὸ δ' Ἀκτὴν Ἠλείοιο.» (2)

Βραδύτερον ὠνομάσθη **Λευκαδία** ἀπὸ τοῦ **Λευκαδίου**, υἱοῦ τοῦ Ἰκαρίου καὶ ἀδελφοῦ τῆς Πηνελόπης, ἧς ὁ πατὴρ ἐκδιωχθεὶς ἐκ Σπάρτης ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰπποκόωντος, κατέφυγεν εἰς Ἀκαρνανίαν ὅπου ἔλαβε σύζυγον τὴν Πολυκάστην (3).

Παρὰ τοῦ Κυμαίου δ' **Ἐφόρου** μαρτυροῦμεν ὅτι ὁ Ἰκάριος ἔσχε δύο υἱοὺς Ἀλυζέα καὶ Λευκάδιον, οἵτινες μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτῶν ἐδυνάστευον ἐν Ἀκαρνανίᾳ. Τὴν ὁμολογίαν ταύτην τοῦ Ἐφόρου εὐρίσκομεν παρὰ Στράβωνι.

«Ἰκαρίου τοῦ Πηνελόπης πατρὸς υἱεὶς γενέσθαι δύο, Ἀλυζέα καὶ Λευκάδιον· δυναστεῦσαι δὲ ἐν τῇ Ἀκαρνανίᾳ τούτους μετὰ τοῦ πατρὸς.

Τούτων οὖν ἐπωνύμους τὰς πόλεις Ἐφορος λέγεσθαι δοκεῖ.» (4)

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην Λαέρτης ὁ Ἀρκεῖσιος εἶχε ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ τὴν Λευκάδα, (5) ὅτε δὲ βραδύτερον ὁ υἱὸς τοῦ Λαέρτου Ὀδυσσεὺς ἔλαβε σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ Ἰκαρίου Πηνελόπην, ὁ Λαέρτης ἐδώρησε τὴν Λευκάδα εἰς τὸν Ἰκάριον, ὅστις βραδύτερον ἐδωκεν αὐτὴν εἰς τὸν υἱόν του Λευκάδιον, οὗ ἐπώνυμος ἐγένετο.

Περὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης τοῦ ὀνόματος **Λευκαδία** παρετήρησεν καὶ ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ὁμήρου Εὐστάθιος ἐν ταῖς εἰς Ὅμηρον παρεκβολαῖς του λέγων: «διορυγένης δὲ ὑστερον τοῦ κατὰ τὴν χερσονήσον ταύτην Ἰσθμοῦ, Κορινθίων διακοιάντων, ἐγένετο φασί τινες, νῆσος ἡ Λευκάς, ἀπὸ Λευκαδίου κληθεῖσα, υἱοῦ Ἰκαρίου πατρὸς Πηνελόπης.

(1) Ἰλιά. Β. 362. (2) Στράβ. Ι', 6'. (3) Πausan. Γ, 4, 4. Δ. πολλοῦ. Γ, 40, 5 (4) Στράβ. Ι', 6'. (5) Ὀδυσσ. Ω 377.

Ἐκτοῖς διατήρησε τὸ ὄνομα τοῦτο, τὸ ὁποῖον συχνότατα ἀπαντᾶται ἐν τοῖς συγγραμμασιν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων (1)

Περὶ τὸν Ζ'. Π. Χ. αἰῶνα ἀποικία Κορινθίων ἦλθεν εἰς Λευκάδα, ἧτις ἔταμε τὸν ἰσθμὸν τὸν συνδέοντα τὴν χερσονήσον πρὸς τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ μετέβαλε τὴν Λευκάδα εἰς νῆσον τότε ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Κορινθίων πόλις ὀνομασθεῖσα **Λευκάς** (ἴσως ἐκ τοῦ ἀκρωτηρίου **Λευκάτα**)· τὸ ὄνομα **Λευκάς** ἐγενικεύθη καὶ βραδύτερον ὁλόκληρος ἡ νῆσος ὠνομάσθη Λευκάς.

Ὁ Στράβων ῥητῶς ἀναφέρει ὅτι οἱ Κορίνθιοι ἐκοψαν τὸν ἰσθμὸν λέγων:

«αὕτη δ' ἦν τὸ παλαιὸν μὲν χερρόνησος τῆς Ἀκαρνανίων γῆς. Κορίνθιοι δὲ πεμφθέντες ὑπὸ Κυψέλου καὶ Γαργάσου, ταύτην τε κατέσχον τὴν ἀκτὴν. καὶ τῆς χερρονησοῦ διορύξαντες τὸν ἰσθμὸν ἐποίησαν νῆσον τὴν Λευκάδα.» (2)

Τὴν μαρτυρίαν ταύτην τοῦ Στράβωνος ὁ κ. Δαίρπελδ δὲν παραδέχεται, διότι ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶπομεν, φρονεῖ ὅτι οὐδέποτε ἡ Λευκάς ἦτο χερσονήσος, ἰσχυρίζεται δὲ ὅτι οἱ Κορίνθιοι δὲν ἐκοψαν ἰσθμὸν, ἀλλὰ τὴν σημερινὴν **Πλάκα** Νομίζομεν ὅτι δὲν δυνάμεθα καὶ τόσον εὐκόλως ν' ἀπορρίψωμεν τὴν μαρτυρίαν τοῦ Στράβωνος, ἣν ἄλλως τε ἀναφέρει καὶ ὁ κατὰ τὸν Ε'. Π. Χ αἰῶνα ἀκμάσας γεωγράφος Σκύλαξ. (3)

Καὶ ὁ Πλίνιος δὲ παρεδέχετο ὅτι ἦτο χερσονήσος ἄλλοτε.

«Leucadia peninsula, quondam Neritis appellata, opere accolarum abscissa à continenti.» (4)

Καὶ ὁ Λίβιος λέγει:

«Leucadia nunc insula est,» (5)

Ἐπομένως ἡ ὑπόθεσις τοῦ κ. Δαίρπελδ ὅτι ἡ Ἰθάκη (ἡ Λευκάς δηλαδή) διὰ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Δωριέων ἀπώλεσε τὸ ὄνομά της, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς μετηνάστευσαν εἰς τὴν νῦν Ἰθάκην, δὲν φαίνεται ὀρθή. Ὡς εἶδομεν προηγουμένως ἡ Λευκάς οὐδέποτε ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἔλαβε τὸ ὄνομα **Ἰθάκη**, τὸ δὲ ὄνομα, ὅπερ αὕτη ἔφερε κατὰ τὴν κάθοδον τῶν Ἑρακλειδῶν ἦτο βεβαίως

(1) Ἰδε Θουκυδ. συγγρ. Γ', 94—Πλίν. Γ', 4. Λιβ. 3, 47. Στράβ. Ζ. 7.

Ἡ παρὰ Στράβωνι μαρτυρία αὕτη τοῦ Ἐφόρου τυγχάνει μεγίστης σπουδαιότητος περὶ τῆς ἐν τῇ προϊστορικῇ ἐποχῇ ὀνομασίας τῆς Λευκάδος· ἔδημοσιεύθη ὑφ' ἡμῶν καὶ ἐν τῇ ἐφημερίδι «Καιροῖς» 6 Μαρτ. ε. ε.

(2) Στράβ. Ι', 6'.

(3) Καὶ ἂν πρὸς σι γῆν ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ μαρτυρία τοῦ Στράβωνος διὰ τῆς Γεωλογίας ἐλέγχεται ψευδής, οὐδὲν τὸ τοιοῦτον ἀποδεικνύει, δυνατόν ἡ Λευκάς νὰ ᾖ νῆσος εἰς τὴν ἀντιληφὴν ὁμῶς τῶν προϊστορικῶν καὶ ἱστορικῶν ἐπὶ χρόνῳ, ἡ Λευκάς δὲν ἐθεωρεῖτο ὡς τοιαύτη, ἀλλ' ὑπελαμβάνετο ὡς χερσονήσος, δι' ἰσθμὸν πρὸς τὴν Ἀκαρνανίαν συνδεαμένην οἷον ἐπὶ τῇ σημερινῇ Ἰθάκῃ, ἡ Ἀκαρνανία καὶ ὁμοσπονδίας ἀνεδείχθη. Περὶ τῆς ἰσθμῶς δὲ βλ. III K. 81 καὶ 94 βλ. IV K. 8. Δ. κατὰ τὸν βίος ἡλλ. Στ. 47. Περὶ τῆς β. 5 Πλουτάρχ. Ἡθικά, Ἀρριανὸς περίπλους, Στράβ. Ι', 6'. Λιβ. 33, 47. Πλίν. Γ. 4. (5) Λιβ. 33, 47.

Λευκαδία, διότι ἡ ὀνομασία αὕτη, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἐφόρου, εἶχε δοθῇ αὐτῇ ἀπὸ τῶν Τρωϊκῶν ἤδη χρόνων.

Φρονούμεν ὅτι τ' ἀνωτέρω εἶνε ἀρκούσαι μαρτυρίαι κατὰ τῆς ὑποθέσεως τοῦ κ. Δαῖρπφελδ, ἥτις εὐτως ἐλέγχεται λίαν τολμηρά. Τὸ Ὅμηρικόν κείμενον ἀφ' ἐνὸς καὶ αἱ πολλαὶ καὶ ποικίλαι εἰδήσεις αἱ περιεχόμεναι ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων ἀφ' ἐτέρου, εἶναι πολῦτιμοι ὁδηγοὶ χειραγωγούντες ἡμᾶς ἀνὰ τὸ χάος τῆς ἀρχαιολογίας τῆς Ἰθάκης, δὲν δυνάμεθα δέ, ὅσονδήποτε εὐφυεῖς ὑποθέσεις καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ἐκφέρομεν, ν' ἀποστῶμεν οὐδὲ κατὰ κεραίαν ἐκ τῶν μαρτυριῶν τούτων, αἰτινες εἶνε ἀκριβέσταται. Ἡμεῖς οὕτω φρονούντες προσεπαθήσαμεν διὰ τοῦ Ὁμήρου ἀφ' ἐνὸς καὶ διὰ τῶν συγγραφέων ἀφ' ἐτέρου νὰ ὑποστηρίζωμεν τὰ κατὰ τῆς ὑποθέσεως τοῦ κ. Δαῖρπφελδ ἐπιχειρήματα ἡμῶν, φρονούμεν δέ—χωρὶς νὰ θέλωμεν νὰ περιαυτολογήσωμεν—ὅτι ἀρκούντως σαφῶς κατεδείξαμεν τὸ πεπλανημένον τῶν ἰδεῶν τοῦ σοφοῦ Γερμανοῦ.

Καταθέτοντες δὲ τὴν γραφίδα ἤδη εὐχόμεθα, ἵνα διὰ συστηματικῶν ἀνασκαφῶν ἀποδειχθῶσιν ἀληθεῖς αἱ ιδέαι αὗται καὶ πεποιθήσεις, αἰτινες δὲν εἶνε μόνον ἡμῶν, ἀλλὰ παντὸς ψυχρῶς καὶ βαθέως σκεπτομένου καὶ ἐρευνῶντος τὰ πράγματα, ἡ δὲ φιλόστοργος σκαπάνη θέσῃ ἐπὶ τέλους τέρμα εἰς τὴν μακραίωνα ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου συζήτησιν, καταρρίπτουσα τὴν πληθὺν τῶν ὑποθέσεων καὶ εἰκασιῶν τῶν ἀπὸ τοσοῦτων ἡδὴ αἰώνων ἐξενεχθεισῶν, καὶ φέρουσα εἰς φῶς τὰ πολῦτιμα ἔχνη τοῦ ἐκλείψαντος προϊστορικοῦ ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ ἀρχαίου μεγαλείου τῆς μικρᾶς Ἰθάκης, τὸ ὅποιον τρεῖς, δεκάδες αἰώνων καὶ τόσων σοφῶν συγγραφαὶ κατ' οὐδὲν ἴσχυσαν ν' ἀμαυρώσωσιν, ἀλλ' ὅπερ ἑσαεὶ θὰ παρκαμένη περιβάλλον τὴν Ἰθάκην δι' ἀφθίτου αἴγλης.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΣΟΥΡΙΟΥ
ΣΥΛΛΟΓΗ Π. ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ
Α152.Φ12.0014

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΣΟΥΡΙΟΥ